

La dispersió territorial de la producció i la centralització territorial de l'organització en la indústria hongaresa *

per Gyorgyi BARTA

1. Introducció

1.1. L'actualitat del tema

Pel que fa al desenvolupament regional entre els anys 1960-70, els especialistes han arribat amb unanimitat a una conclusió: el desenvolupament econòmic-social ha reduït les diferències regionals a Hongria:

"Un dels èxits més importants en el terreny socio-polític és l'aproximació de les rendes per càpita del camp amb les de la ciutat. En aquesta aproximació han jugat un paper important les indústries traslladades al camp i l'anivellació de les rendes dels treballadors de la indústria i els de l'agricultura. A més a més de l'anivellació de les rendes de les diferents capes socials es registra també una forta anivellació del consum" (Enyedí, 1981)

"Al llarg dels anys 70 la xarxa urbana del país s'ha desenvolupat considerablement. A les zones on tradicionalment no hi havia ciutats n'hi han nascut de noves, alhora que s'ha accelerat el desenvolupament dels grans pobles. El creixement de la xarxa institucional i la capacitat d'abastiment han fet possible que la prestació de serveis tingui un nivell més alt i equilibrat des d'un punt de vista territorial. Pel que fa a alguns serveis concrets es pot apreciar, també, l'anivellació entre diferents categories de poblacions" (Kováks, 1985)

"L'abastiment infraestructural a les diferents províncies en els anys 60 va ser molt més desequilibrat que en l'actualitat. L'any 1960 només 6 províncies (de les quals 5 eren transdanubianes) varen superar l'índex de la "província mitja". Al llarg dels anys 70 la situació de les províncies desafavorides va millorar respecte la "província mitja", Budapest o la província de Baranya, millor abastides" (Barta, 1972)

(*) Aquest estudi ha estat escrit utilitzant el material de la conferència preparada pel Seminari Americà-Hongarès que va tenir lloc a la tardor de 1985.

En l'anivellament de les diferents regions, la indústria ha jugat un paper fonamental. En els últims vint anys, el creixement industrial ha estat accelerat a les regions econòmicament subdesenvolupades. La descentralització de la indústria, no només vers les ciutats petites i mitjanes, sinó també als pobles més grans, ha estat rellevant. La industrialització del camp ha contribuït al creixement de l'oferta de treball, a l'augment de les rendes personals, a la disminució de l'emigració i a l'estabilitat de la xarxa de poblacions (Bartle, 1971, Barta, 1975, Bora, 1976, Enyedi, 1978).

Paral·lel a la dispersió territorial de la indústria, es registra també un altre procés: la centralització territorial de l'organització de les empreses. Cada cop més, un nombre reduït de ciutats han concentrat les funcions de direcció i control a la indústria, destacant la capital en aquest sentit. Al mateix temps, cada cop més, extenses regions han entrat en relació de dependència respecte a les ciutats anomenades. Aquest procés territorial està encara per analitzar a Hongria.

Els països capitalistes més desenvolupats també experimentaren processos similars en els anys 60 i 70. En ells, l'atenció dels especialistes es va dirigir, principalment, vers la reestructuració regional de la producció industrial (que correspon, més o menys, a la desconcentració de la indústria) i la centralització organitzativa. Ambdós processos són inseparables, ja que els canvis organitzatius, en molts casos, varen ocasionar la reestructuració regional de la indústria (Green and Cromey, 1982, Healey, 1984, 1983, Hamilton, 1974, Watts, 1974).

Les funcions de direcció i de control s'han separat cada cop més de la de producció; la producció, en molts casos, s'ha desplaçat a les zones rurals i a les econòmicament subdesenvolupades (Park and Wheeler, 1974, Rees, 1979, Schmenner, 1982, Bade, 1983). Aquests processos han contribuït de manera molt variada en el canvi de les diferències regionals. Quantitativament, s'ha tendit a l'anivellació regional, mitjançant la creació de nous llocs de treball (Molle, 1980). D'altra banda, sense donar solució al problema centre-perifèria, s'ha accentuat encara més la polarització territorial (Keeble, 1981).

En els anys 60 i 70, les regions de la perifèria van arribar a una dependència cada cop més unilateral de les regions centrals desenvolupades. Això va ser conseqüència d'una política tradicional en l'ordenació del territori i en la proliferació de les empreses multinacionals. Aquesta dependència s'ha traduït en unes relacions d'intercanvi inestables i desequilibrades (Stöhr, 1985). La modificació territorial també s'ha registrat en la perifèria: les regions subdesenvolupades dels països industrialitzats han cedit la seva importància econòmica al Tercer Món, significat l'agreujament de la situació de les regions perifèriques europees (Stöhr-Tödtling, 1984).

La transformació de la situació regional de la indústria també ha modificat les diferències regionals de les condicions de vida: facilitat d'aconseguir treball, increment de l'oferta laboral, increment de les rendes personals, etc. (Clarc, 1980; Massey and Meegen, 1978, 1979; Pred, 1977).

L'anàlisi del fenomen de l'atur, o el de la reestructuració regional dels llocs de treball, han entrat a formar part de les investigacions regionals (tenint en compte la gran concentració d'universitaris, obrers especialitzats i funcionaris a les grans ciutats).

Fins i tot aquells països on les diferències regionals han experimentat un descens, han experimentat canvis qualitatius i transformacions estructurals (Stöhr, 1985). Aquests processos han ocasionat que, tant els països capitalistes més desenvolupats com Hongria, s'hagin d'enfrontar a noves tasques d'ordenació del territori.

1.2. L'objectiu d'aquest estudi

L'objectiu principal d'aquest estudi és presentar els processos territorials hongaresos esmentats anteriorment: la dispersió territorial de la indústria (desconcentració de la producció) i la centralització territorial de l'organització empresarial. Després d'això, intentaré fer una valoració sobre el significat d'aquesta tendència i sobre la seva influència en el desenvolupament regional.

L'examen es remunta als anys 60. Aquests vint-i-cinc anys han estat rics en esdeveniments; es caracteritzen per la consolidació econòmica iniciada l'any 1956, per la introducció de l'anomenat "Nou Mecanisme Econòmic" i per una prosperitat econòmica seguida d'una regressió.

A finals dels anys 50 és quan es comença a dirigir l'atenció a les qüestions regionals. Els inicis de l'ordenació territorial daten dels primers anys 70. La política regional hongaresa d'aquella època tenia com a objectiu disminuir les diferències socio-econòmiques mitjançant: el creixement accelerat de les regions subdesenvolupades (a través de la industrialització), el desenvolupament selectiu de Budapest (de fet, el no-desenvolupament de la ciutat), i l'adequació regional de les polítiques energètiques.

2. La dispersió territorial de la producció industrial

Els inicis de la desconcentració se situen a principis dels anys 60. Fins a finals d'aquesta dècada, això va acompanyat de l'increment de llocs de treball industrial (el nombre d'empleats augmenta en un 40%, és a dir gairebé mig milió de persones). Aquest increment és diferent segons les regions, diferint les tendències del desenvolupament i les dimensions abans establertes. A Budapest, en part per la reducció de la reserva de mà d'obra, en part per la política conscient del desenvolupament industrial, des del 1965 va disminuint el nombre d'empleats a la indústria. Contràriament, a les províncies desenvolupades insuficientment o mitjana s'accelera l'augment de llocs de treball (el 69% fou enregistrat el 1965) (Enyedi, 1982; Enyedi-Barta, 1981; Barta, 1973; Vagi, 1982; Bartke, 1971).

El procés de desconcentració industrial ** queda més reflectit en la reestructuració regional dels llocs de treball que no pas en els canvis de les proporcions de la inversió industrial segons regions.

La major part de les inversions (entre 1970-75 el 75%) va dirigida al desenvolupament de la indústria pesada. Les instal·lacions més importants de la indústria pesada es troben situades en un territori anomenat "eix industrial" (a Budapest, a les províncies de Borsod-Abauj-Zemplén, Fejér, Komárom, Pest i Veszprém: el 1975 es troba més de la meitat dels béns d'equip industrials del país- 77%). Entre 1960 i 1970, la distribució territorial de les inversions industrials no va recolzar sempre la política de desenvolupament de les regions més endarrerides (un exemple: durant aquests 10 anys la participació de les inversions industrials per cada mil habitants a la província de Komárom, va ser 9 vegades més gran que a la província d'Szabolcs). D'aquesta manera, l'anivellació industrial entre les regions del país, reflectí més bé la distribució dels llocs de treball que la dels béns d'equip.

Després de 1970 el nombre de llocs de treball a la indústria ha anat disminuint a un ritme cada cop més accelerat (1970-75 un 0,15%, 1975-82 un 2,6%). En definitiva, això, des de 1960 fins a 1982, va significar un quart de milió de llocs de treball.

** Per "desconcentració territorial" entenc la condensació regional de la producció i de les forces de producció. La concentració industrial augmenta quan la mà d'obra i els medis de producció són distribuïts entre una població cada cop menor.

Després de 1970, la desconcentració industrial ha continuat, en part, per l'increment diferenciat territorialment dels medis de producció (inversions), en part, per la disminució diferenciada territorialment del nombre de llocs de treball (entre 1970-75) a tres províncies; entre 1975-80 i entre 1980-83 a totes, va disminuir el nombre de llocs de treball industrial, amb l'excepció de la província d'Szabolcs-Szatmar. Entre 1983 i 1984 a la meitat de les províncies —en major part en les transdanubianes— es registra un estancament o un increment de poca importància dels llocs de treball). Com a resultat, les proporcions per regions dels llocs de treball industrials s'han modificat considerablement: mentre que a Budapest i a l'eix industrial han disminuït, a l'àrea sud del Danubi han augmentat (veure figura 1).

Figura 1

Canvis en la distribució territorial de les forces de producció entre 1965 i 1982

Territori	Distribució (%)			
	nre. d'obrers industrials		valor dels béns d'equip	
	1965	1982	1965	1982
Budapest	41,1	24,3	30,8	22,3
Províncies	58,9	75,7	69,2	77,7
Ciutats ⁽¹⁾	37,6	49,4	45,7	56,7
Pobles	21,3	26,3	23,5	21,1
Regions poc industrialitzades ⁽²⁾	24,9	37,3	16,9	28,9
Total del país	100,0	100,0	100,0	100,0

⁽¹⁾ Sense Budapest

⁽²⁾ Les regions de la Plana i Sur del Transdanubi

Fonts: Annuals d'Estadística Territorial, Annuals d'estadística de Budapest, 1965, 1982

Els béns d'equip industrials entre 1960 i 1982 es van multiplicar per 5. Com les inversions, un cop existents, determinen de manera imperiosa el lloc i el valor del desenvolupament posterior, el canvi efectuat en la distribució territorial dels béns d'equip és de menor grau que en els llocs de treball.

La distribució territorial de la producció industrial també segueix les pautes dictades: disminució de la participació de Budapest, i participació creixent de l'"eix industrial" i, sobretot, de les regions de la plana i el sud del Danubi.

3. La centralització territorial de la indústria

Entre els anys 1960 i 70 el sistema de les empreses industrials experimentà un canvi profund. L'expansió industrial no va significar la creació de noves empreses, sinó, amb l'obertura de noves instal·lacions, l'ampliació de les ja existents.

A causa de l'esgotament general de les reserves de mà d'obra del país, la fusió o la integració de les empreses, realitzades en diferents cicles, són cada cop més característiques en aquesta etapa (veure figura 2).

Figura 2
Proporcions territorials de la producció industrial

Territori	Renda Nacional corregida				Renda Nacional neta
	1960	1965	1970	1975	1980
Budapest	39,7	36,2	32,3	28,1	25,1
Eix Industrial	39,5	41,0	41,2	43,7	37,7
<i>TOTAL</i>	79,2	77,2	73,5	71,8	62,8
Plana	10,4	11,7	15,5	16,7	26,7
Sur del Transdanubi	10,4	11,1	11,0	11,5	10,5
<i>TOTAL</i>	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Bartke, 1971; Barta, 1973,1977; Nemes-Nagy, 1984

Figura 3
Canvi en el nombre d'empreses industrials i de les instal·lacions industrials entre 1960 i 1983

Anys	nre. d'empreses	nre. d'instal·lacions	nre. d'instal·lacions per empresa
1960	2.619	13.635	5,2
1964	1.745	11.346	6,5
1965	1.651	10.958	6,6
1970	1.562	10.601	6,8
1972	1.641	10.295	6,3
1977	1.413	9.430	6,7
1980	1.360	8.997	6,6
1982	1.359	8.551	6,3
1983	1.338	7.994	6,0

Fonts: Butlletí de Dades Industrials, 1966

Annals d'Estadística Industrial, 1963, 1977, 1980, 1981, 1983, 1984

Oficina Central d'Estadística (OCE)

La intensificació i l'atenuació de la tendència integradora de les empreses són pròpies d'una determinada etapa de la política econòmica. El nombre de les empreses industrials va disminuir a la tercera part entre 1962 i 1964. L'enfortiment de la decisió central es manifesta, també, en el fet que després de 1972 es tornà a insistir en la necessitat de la unificació de les empreses, procés que culminà entre 1976 i 1977. A partir de 1979 els esforços realitzats de cara a la unificació de les empreses van decreïxer i, fins i tot, van desaparèixer. En els últims anys podem observar tendències de signe contrari: la desintegració de les empreses amb major dèficit (Laki, 1982; Inzelt, 1985). Malgrat la tendència a la centralització empresarial a Hongria sempre ha estat molt forta, es va anar accentuant cada cop més (Schwetzter, 1982). Durant els anys 70, aquest procés de centralització s'ha modificat, probablement, degut a la influència de les transformacions efectuades en la segona meitat d'aquesta dècada (veure figura 4).

Figura 4**Distribució de les empreses i els seus treballadors en la indústria socialista segons el tamany de les empreses**

Categoria de les empreses segons nre. treballadors	Distribució d'empreses (%)		Distribució de treballadors(%)	
	1972	1982	1972	1982
- 500	61,5	54,5	13,2	12,7
500 - 1.000	16,4	17,0	11,9	11,9
1.000 - 3.000	13,9	20,6	24,7	31,9
3.000 - 5.000	4,9	4,2	18,5	14,0
5.000 -1.0000	2,2	2,6	15,6	15,0
10.000 -	1,0	1,1	16,1	14,5
	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Dades obtingudes de les instal·lacions industrials de l'OCE.

Les petites empreses, durant els deu anys examinats, tant en el seu nombre com en el dels seus treballadors anaren minvant. La categoria de les grans empreses (més de 5.000 treballadors) registren un augment tant en el seu nombre com, encara que en menor proporció, en el dels seus empleats. En podem treure la conclusió que el major augment es registra en la categoria de les empreses mitjanes.

Malgrat que a la figura 3 el nombre de les instal·lacions que pertanyen a una sola empresa va disminuint, un examen més exhaustiu demostra que *les empreses amb varies instal·lacions es tornen cada cop més característiques de l'organització industrial* (veure figura 5)

Figura 5**Distribució de les empreses i dels seus treballadors segons el nombre d'instal·lacions que pertanyen a les empreses**

nre. d'instal·lacions a cada empresa.	distribució del nre.			
	d'empreses (%)		de treballadors (%)	
	1972	1982	1972	1982
1 - 3	33,6	31,1	23,9	22,0
4 - 10	38,7	39,3	39,7	36,5
11 -	27,7	29,6	36,4	41,5
En total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font Dades de les instal·lacions industrials recollits per l'OCE, (no publicats), 1972, 1982

L'increment de la centralització empresarial, majorment l'augment d'empreses amb varies instal·lacions, ha provocat, també, canvis profunds en l'estructura territorial de la indústria: la centralització territorial (centralització territorial significa que la direcció de la producció es realitza cada cop en menys llocs, i, al mateix temps, significa que, a un sol centre de direcció li pertanyen cada cop més instal·lacions, on es realitza solament la producció; estant ubicats aquests centres, generalment, a les grans ciutats). A les ciutats industrialitzades s'han destacat centres de direcció industrial que han estès les seves activitats a àrees cada cop més extenses. Com a exemple d'això, presentem a continuació com les ciutats més grans (més de cent mil habitants) organitzen la seva activitat industrial en àrees extra-urbanes, en àrees rurals (veure figura 6).

Figura 6

Activitat de direcció de les grans ciutats hongareses entre 1972 i 1982

Ciutats	1		2		3		4		5	
	1982	1972	1982	1972	1982	1972	1982	1972	1982	
Budapest	2064	89,8	91,2	431	536	51	81	47	43	
Miskolc	211	61,7	62,1	47	49	48	65	3	4	
Debrecen	205	68,4	74,1	43	44	42	39	2	3	
Szeged	175	65,8	64,8	49	67	43	58	2	2	
Pécs	173	64,9	69,8	59	63	71	65	3	3	
Győr	127	84,7	86,1	73	75	37	67	3	4	
Nyíregyháza	115	59,6	56,5	65	48	70	45	1	1	
Székesfehérvár	108	31,2	26,9	27	27	11	13	1	1	
Kecskemét	100	52,1	55,6	59	37	80	60	1	1	

1 = nre. d'habitants (x1000)

2 = proporció del nre. de treballadors en empreses de direcció local en relació amb la proporció del nre de treballadors en la indústria urbana total.

3 = nre. d'aglomeracions extra-urbanes on la indústria amb seu urbana té instal·lacions.

4 = proporció del nre. de treballadors d'instal·lacions extra-urbanes en relació del nre. de treballadors a les ciutats.

5 = proporció del nre. de treballadors en les àrees de direcció (a les ciutats), en relació al total nacional (%)

Font: Annuals d'estadística territorial, 1972, 1982. Dades d'instal·lacions industrials, OCE (no publicat).

A la figura 6, veiem perfectament l'enorme diferència proporcional entre Budapest i la resta de ciutats. Veiem, també, com la major part de l'activitat industrial d'aquestes ciutats es realitza fora de l'àrea urbana (el 45% dels llocs de treball de les empreses industrials amb seu a Budapest es troben a províncies). Així, atenent-nos als canvis experimentats durant els deu anys, les grans ciutats poden ser dividides en dos grups (excepció d'Székesfehérvár, on l'activitat industrial extra-urbana de les empreses locals ha estat, i continua estant-ho, insignificant). En el cas de les ciutats tradicionalment industrialitzades (Budapest, Miskolc, Győr, Pécs, Szeget) l'activitat industrial s'ha anat estenent en àrees extra-urbanes. En aquestes ciutats, la proporció d'indústria amb seu local (és a dir, amb direcció local) és més alta i, amb excepció d'Szeget, a totes s'hi registre un augment proporcional del model de direcció local, durant els deu anys examinats.

A l'altre grup pertanyen les ciutats amb escassa tradició industrial (Debrecen, Nyíregyháza, Kecskemét) però que disposaven ja d'unes bases per al desenvolupament. El desenvolupament pot explicar-se pel fet que el seu creixement poblacional (22-53 %) ha superat considerablement el de les ciutats del primer grup (2-18 %).

El transvassament industrial intencionat, des de la capital i les grans ciutats cap a les províncies, no és un fenomen exclusivament hongarès (a Viena, per exemple, entre el 1972 i 1982 el nombre de llocs de treball industrial va minvar un 26 %, la qual cosa fa que, en comparació, no sembli tan sorprenent que la reducció de la plantilla industrial a Budapest hagi estat d'un 35 % en el mateix període; aquesta reducció és deguda solament en una mínima part al trànsit del treball industrial a les zones rurals. A París, per exemple, entre 1954 i 1971 són mig milió els llocs de treball industrial que es veuen obligats a traslladar-se a províncies) (Bastie, 1973, Futó-Csillic, 1984). Tot sembla indicar que la centralització organitzativa en una sola ciutat és molt poc freqüent a escala mundial (Barta, 1984).

La transformació de l'estructura urbana de les grans ciutats i la centralització organitzativa de les empreses ha donat com a resultat la gran concentració d'intel·lectuals a les ciutats. Els centres de direcció de les empreses industrials poden renunciar a la proximitat de les seves fàbriques amb més facilitat que a la proximitat dels centres comercials i culturals urbans desenvolupats a les grans ciutats (Massey, 1982). Es poden també descobrir relacions directes entre la proporció dels quadres directius de les empreses i el nivell d'autonomia econòmica d'una determinada regió (Planque, 1983).

Investigacions semblants també s'han portat a terme a Hongria, però amb la diferència que el país ha estat dividit només en dues regions (Budapest i les províncies) i, en segon lloc, amb la diferència que la "força directiva" ha estat substituïda com a base (dins el marc dels empleats en la indústria) per la proporció dels treballadors intel·lectuals; d'altra banda, per "l'índex d'autonomia" ha servit la proporció de les instal·lacions amb seu provincial (Futó-Csillik, 1984). S'ha arribat a la conclusió, amb aquestes investigacions, que a un major nivell d'autonomia li correspon un major nombre d'intel·lectuals, i que, a províncies, entre 1972 i 1982, hi ha hagut una regressió tant en el nivell d'autonomia com al nivell de treballadors intel·lectuals. Aquest resultat, és la conseqüència directa d'un dels problemes creats per l'estructura extremadament centralitzada de l'economia: els centres de direcció absorbeixen el capital intel·lectual de les províncies, la qual cosa posa obstacles al desenvolupament rural de cara al futur.

La centralització de la direcció a la capital indica que, malgrat l'anivellament regional de la producció, els factors més dinàmics de la indústria segueixen a Budapest. El 1982 el 42% de les instal·lacions industrials es troben a Budapest (el 43 % dels llocs de treball industrial). Aquest fet justifica l'opinió segons la qual el paper que juga Budapest en la direcció i organització de la indústria del país és molt més important del que es pot deduir de la proporció de llocs de treball industrials (24.3% de la població), de la participació en els béns d'equip (22.3%), i de la producció industrial (25.1%). Malgrat la resta de ciutats importants també incrementen els seus percentatges, el seu paper organitzatiu, en relació a Budapest, és força reduït.

La creixent centralització territorial no només significa la reducció del nombre de centres directius (ciutats) i la força de radiació creixent de les que resten, sinó l'extensió de les àrees dependents de centres allunyats (veure quadre 1).

El quadre 1 ens mostra la tendència creixent a la dependència de centres allunyats, cada cop més generalitzada en el país. Tenim províncies en les quals, gairebé la meitat de les instal·lacions industrials està dirigida des de ciutats allunyades (la dependència industrial en els anys 70 es va fer més profunda, generalitzant-se en el país).

A partir de 1980, en la majoria de les províncies, el nombre d'instal·lacions amb direcció local seguia disminuint (la direcció local, en aquest cas fa referència a la direcció provincial). És a dir, l'economia local, més exactament, l'autonomia industrial, seguia afeblint-se, encara, en aquelles províncies on la dependència havia estat la nota característica abans de 1980.

La centralització territorial, relacionada amb la centralització empresarial, però que no coincideix amb ella, prossegueix també després de 1980, mentre el procés de centralització empresarial s'ha modificat en certa mesura, i ha disminuït. Atenent-nos al nivell de dependència, podem detectar una clara diferenciació interprovincial. En les àrees dels centres industrials més importants (especialment en les de Budapest) i en les regions recentment industrialitzades (p.e. la part occidental del Transdanubi) es registra una forta dependència organitzativa.

4. Valoració dels processos regionals en la indústria entre els anys 1960-70

Fer una valoració justa i breu sobre la política d'industrialització dels últims 20-25 anys,

i dels seus resultats, és molt difícil, doncs hem de contemplar processos a vegades contradictoris, els quals han exercit influències, positives i negatives, sobre el desenvolupament general de la indústria i sobre la transformació regional.

En aquest estudi, he separat clarament el doble procés regional del desenvolupament industrial (la desconcentració territorial de la producció i la centralització organitzativa territorial). Aquests processos poden haver estat paral·lels i exercir mútuament una gran influència. L'organització industrial ha estat el marc de desenvolupament de la indústria que ha determinat en gran mesura el curs seguit pel procés de desconcentració industrial.

A l'hora de valorar el procés de dispersió de les forces de producció industrial, els especialistes no coincideixen. Els plans de desenvolupament regional no comptaven amb la magnitud de la dispersió que s'ha donat en la realitat (per exemple, amb la industrialització dels pobles). Es reconeix, però, la influència favorable en el desenvolupament de les poblacions i es considera molt important la conservació del que s'ha aconseguit (Kovacs, 1974; Koszeg-Falvi, 1979).

En canvi, els especialistes en desenvolupament industrial destaquen els inconvenients de la dispersió de les forces de producció industrial (distribució de les inversions i difusió de les tecnologies antiquades). Segons aquesta opinió, la manca d'eficàcia en la producció industrial, la falta de cooperació, etc, són conseqüències de la desconcentració territorial de la indústria (Fodor, 1982).

Indubtablement, la política regional ha donat gran importància a la industrialització en el desenvolupament regional, en l'anivellament de les diferents regions; però mai va planificar el trasllat massiu de la indústria durant els anys 1960-70. M'agradaria destacar que la política regional no va poder aplicar, per falta de recursos, les seves idees sobre la industrialització (aquests recursos no eren suficients ni per dirigir en altres direccions els processos).

La realitat ens diu que la desconcentració territorial de la indústria fou un procés derivat de les possibilitats existents aleshores, i que només serví als interessos de la indústria (de les empreses industrials). Així doncs, *la desconcentració industrial, pel que fa a la seva dimensió regional, va ser un procés espontani, gens planificat, i en cap moment previst.*

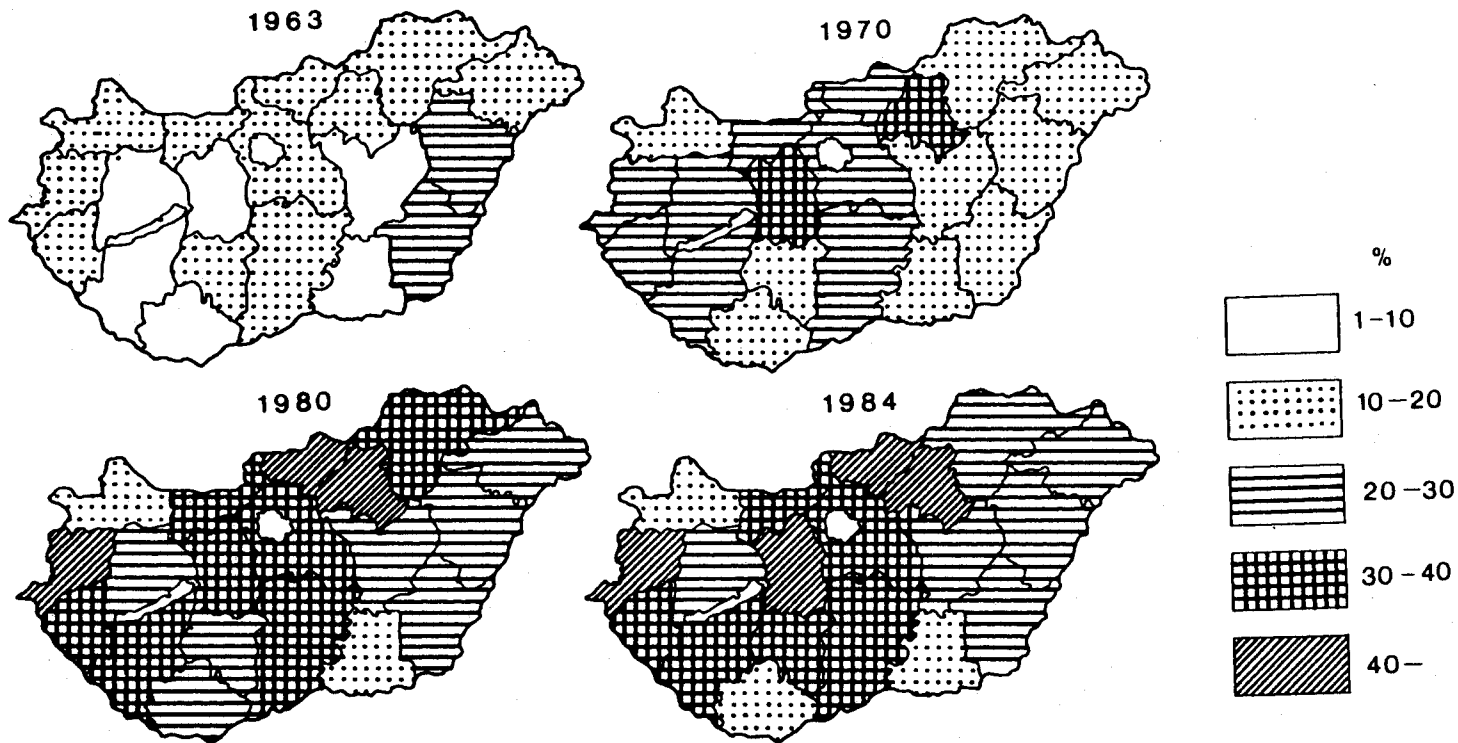
No hi havia cap política regional, cap planificació territorial que orientés el desenvolupament industrial, de les empreses amb seu a la ciutat, cap al camp. Les empreses instal·laren les seves fàbriques als llocs que oferien condicions òptimes (mà d'obra abundant i barata, infraestructures assequibles, etc.). Foren les mateixes empreses les encarregades de cercar llocs adequats, éssent únicament a partir de 1973 que fou necessari el previ permís del Centre d'Instal·lacions Industrials del Ministeri de Construcció i Urbanisme. És evident que, d'aquesta manera, els punts de vista que no servien directament als interessos de les empreses quedaren fora de consideració (aspectes territorials o de l'economia nacional).

La centralització territorial, en gran part, es deriva de la transformació de l'organització industrial, de la centralització empresarial. El desenvolupament extensiu, la urgència del creixement, la ineficàcia de l'estructura industrial centralitzada i la preeminència dels interessos de les forces polítiques sobre els interessos econòmics ens porten a la centralització cada cop més accentuada, encara que cíclicament oscil·lant, de l'organització industrial. Les conseqüències d'aquesta centralització sobre la qüestió territorial no es poden, encara, analitzar profundament.

En definitiva, la desconcentració industrial i la centralització han desencadenat uns processos territorials que, pel seu caràcter, influeixen positivament i negativament sobre el desenvolupament regional.

És veritat que els avantatges derivats de la dispersió de la indústria, accelerada respecte el desenvolupament poblacional, no són deguts a la política regional ni als resultats de la planificació, malgrat aquests, ocasionalment, hagin coincidit amb la concepció de la política regional. També és veritat que aquelles repercussions desfavorables de l'ordenació territorial (la disgregació de les inversions, la falta de cooperació interregional, el creixement de les despeses de transport), les quals augmenten la tensió interna de la indústria i segueixen reduint els índex d'eficàcia, es deuen, exclusivament, a la política de les empreses industrials, a l'antagonisme entre els seus interessos i els de l'economia nacional; i no pas a l'enfrontament, com es diu, de la política d'ordenació territorial i la política de la indústria.

Quadre 1. proporció de les instal·lacions industrials amb seu a altres províncies, en relació a la totalitat de les províncies d'Hongria.

1. abra

Bibliografía

- ANDORKA R.-HARCSA I. 1979: Las transformaciones sociales de los pueblos en los últimos quince años. *Revista Social*, 5 págs. 68-78.
- BADE, F.L. 1983: Locational Behaviour and the Mobility of Firms in West Germany. *Urban Studis* 20. págs. 279-297.
- BARTA GY. 1973: El desarrollo económico de Hungría desde 1960 al 1970 bajo la óptica de la comparación de las provincias. *Boletín Geográfico*, año XXII 2-3. págs 215-238.
- BARTA GY. 1972: Las diferencias regionales en el abastecimiento de infraestructuras. *Boletín Geográfico* año XXI. núm. 4. Págs. 459-470.
- BARTA GY. 1977: La transformación de las diferencias regionales entre 1960-1975. *Restadística Regional*, año XXVII. núm. 5. págs. 552-537.
- BARTA GY. 1984: The spatial impact of organizational changes in industrial companies /In: Geographical Essays in Hungary /eds./ Enyedi Gy. and Pécsi M./págs. 125-135. Geographical Research Institute, Budapest.
- BARTKE I 1971: Los problemas económicos más importantes del desarrollo industrial de las regiones poco industrializadas en Hungría. Editorial de la Academia, Budapest.
- BASTIE, M.L. 1973: La descentralización industrial en France de 1954 a 1971. Bulletin Association Geographer Francais /París/ Núm. 408-409.
- BERNAT T. 1985: Geografía económica de Hungría. Editorial de la Academia, Budapest.
- BORA GY. 1976: Changes in the spatial structure of Hungarian industry and the determinants of industrial location/ In: Compton P.A. and Pécsi M. /eds./: Regional development and planning. British and Hungarian case studies. Editorial de la Academia, Budapest, págs. 117-127./ Studies in Geography in Hungary, 12./
- CLARK, G.L. 1980: Critical problems of geographical unemployment models. *Progress in Human Geography*, 4. págs. 157-180.
- ENYEDI GY. 1978: Economía política y desarrollo regional. *Rev. Realidad*, 5. págs. 36-46.
- ENYEDI GY. 1982: Geografía y sociedad. Estudios. Edit. Magretó, Budapest.
- ENYEDI GY-BARTA GY. 1981: Industrialización y la transformación del pueblo. Serie de Agricultura industrializada. Edit. de Economía y Derecho, Budapest.
- FODOR L. 1982: La industria húngara ante el reto del progreso. Edit. Kossuth, Budapest.
- FUTÓ P.-CSILLIK P. 1984: La industria de Budapest en relación internacional. Oficina de Investigación y planificación de urbanismo, Sección Regional, Budapest, pág. 52.
- GREEN M.B.- CROMELY R.G. 1982: The horizontal merger: its motives and spatial employment impacts, *Economic Geography* 58.4., págs. 358-370.
- HAMILTON, F.E.I. 1974: A view of spatial behaviour, industrial organizations and decision-making/ In: Spatial perspectives on industrial organization and decision-making /ed./ F.E.I. Hamilton/ London, Toronto: Wiley.
- HEALEY, M.J. 1984: Spatial growth and spatial rationalization in multi-plant enterprises, *GeoJournal* 9,2. págs. 133-143.
- INZELT A. 1985: Las características más importantes del interés y de la organización interna de las empresas industriales. *Economía* 3., págs. 53-71.
- KEEBLE, D, P.L. OWENS and Ch. THOMPSON 1981: The Influence of Peripheral and Central Locations on the Relative Development of Regions. Centrality, Peripherality and EEC Regional Development Study. University of Cambridge/ mimeo/. p. 185.
- KOVÁCS T. 1974: Las características y los resultados del desarrollo industrial de provincias., 1960-1970. *Estadística Regional* 1., págs. 20-27.

- KOVÁCS T. 1985: El desarrollo de la red de poblaciones entre 1960 y 1980 pàgs. 115-174. /In: La política del desarrollo regional en Hungría. Jefe de redacción: István Bartke/ Edit. de la Academia, Budapest.
- KÓSZEGFALVI GY. 1978: Los problemas y las tareas del desarrollo regional. *Estadística Regional*, XVIII, 3., pàgs. 234-246.
- LACKÓ L. 1975: Las características más importantes de las regiones con condiciones poco favorables, *Estadística Regional*, XVIII, 4., pàgs. 352. 362.
- LAKI M. 1982: Desaparición e integración. *Economía* 16.2. pàgs 36-52-
- MASSEY and MEEGAN R. 1982: The Anatomy of Job Loss. Methuen London and New York.
- W. MOLLE 1980: Regional Disparity and Economic Development in the European Community. Farnborough: Saxon House.
- NEMES NAGY J. 1984: La relación de la proporción regional de la producción industrial neto con el desarrollo regional a principios de los años 80. *Estadística Regional*, año XXXIV, 1.
- PARK S.O. and WHEELER J.O. 1974: The role of industrial organization in change in manufacturing in a peripheral region of the U.S. *Tijdschrift voor Economic en Social geografie* 75. 1. , pàgs. 22-35.
- PLANQUE B. 1983: Elements del dinamique spatiale /Univerité d'Aix-Marseille, original fotocopiado/.
- PRED A. 1977: City-systems in advanced economies. Hutchinson of London, p. 256.
- REES, J. 1979: Tecnological change and regional shifts in American manufacturing. *The Professional Geographer* 31.1., pàgs. 45-56.
- SCHMENNER, R.W. 1982: Making business location decision, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey 07632, pàgs. 164-215.
- SCHWEITZER I. 1982: El tamaño de empresas. Edit. de Economía y Derecho, Budapest.
- W.B. STÖHR: Changing External Conditions and a Paradigm Shift in Regional Development Strategies. Self-Reliant Development in Europe: Theory, Problems, Action /Brugger, E., Bryden J., Friedman J., Stuckey, B. ed./ Aldershot, Gampshire, Gower /En Imprenta/, p.24.
- W.B. STÖHR- F. TÖDTLING 1984: Quantitative, qualitative and structural variables en the evaluation of Regional Development Policies in Western Europe. /In: Regional Development and Policies in Eastern and Western Europe, G. Demko /ed./ Beckenham: Croom Helm./
- VÁGI G. 1982: Rivalidad por las bases de desarrollo. Cuestiones Económicas Actuales. Edit. de Economía y Derecho, Budapest.
- WATTS, H.D. 1974: Spatial rationalization in multi-plant enterprises *Geoforum* 17. pàgs. 69-76.